

יסודות יבמות

שיעור עשרים ושנים

איסור עמוני ומואבי, מצרי ואדומי

מקורות

א. דברים כג, ד-ט

ב. גמ' יבמות עו:-עח: "מתני'... בתר מצרית"

ג. פירוש המשנה לרמב"ם פ"ח ה"ג; תוספות רבי עקיבא איגר, שם

ד. רמב"ם הל' איסורי ביאה פ"ב ה"ז-זכא

תוספות רבי עקיבא איגר יבמות פ"ח מ"ג אות עד

בהרע"ב ד"ה יש תשובה. להשיב - תמוה לי, דבסוגיא לא מפרש כן. וגם מ"ש התוי"ט דהא דאמר רבי שמעון 'לא כ"י היינו דהיה להם להקדים נשים, גם זה לא נתפרש הכי בסוגיא. ואדרבא, הרי בברייתא קתני דרבי שמעון יליף עיקרא דמילתא דעמון ומואב הנקבות מותרות, משום דרכו של איש לקדם. אבל בפירושא דמתני' מבואר בסוגיא, דהא ד'לדין יש תשובה' היינו דעריות יוכיחו שלא אסר להם אלא עד ג' דורות, ואחד זכרים ואחד נקבות אסורים. ואי דפרכת: מה לעריות שכן כרת, מזר יוכיח. ואי דמה לממזר שאיסורו איסור עולם, עריות יוכיח. ואי דמה להנך שכן יש בהם צד כרת, חלל יוכיח. והיינו דסבירא ליה כראב"י דיש חלל מחייבי עשה. אבל רבי שמעון אמר 'לא כ"י, היינו לדידי לא ס"ל כראב"י דליכא חלל מחייבי עשה, וממילא איכא למפרך: מה להנך שכן חייבי לאוין. לדידכו דס"ל כראב"י 'הלכה אני אומר'.

בפרשת כי תצא מלמדת התורה על איסור עמוני ומואבי:

לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם. על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים, ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך. ולא אבה ה' אלהיך לשמע אל בלעם ויהפך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה, כי אהבך ה' אלהיך. לא תדרש שלמם וטבתם כל ימך לעולם.

[דברים כג, ד-ז]

התורה ממשיכה וקובעת את דין אדומי ומצרי:

לא תתעב אדמי כי אחיך הוא, לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו. בנים אשר יולדו להם דור שלישי, יבא להם בקהל ה'.

[דברים כג, ד-ט]

מכתובים אלו עולה הבדל עקרוני בין עמוני ומואבי לבין אדומי ומצרי: עמוני ומואבי אסורים לבוא בקהל לעולם, ואילו אדומי ומצרי מותרים לבוא בקהל לאחר שלושה דורות מגיורם.

במשנה מופיע הבדל נוסף ביניהם:

עמוני ומואבי אסורים ואיסורן איסור עולם, אבל נקבותיהם מותרות מיד. מצרי ואדומי אינם אסורים אלא עד שלשה דורות, אחד זכרים ואחד נקבות. [יבמות עו:]

לדברי המשנה, איסור עמוני ומואבי אמור ביחס לזכרים בלבד, ואילו איסור מצרי ואדומי אמור גם ביחס לנקבות.

דברי המשנה מעלים תמיהה כפולה:

א. מדוע איסור עמוני ומואבי אינו אמור גם ביחס לנקבות? מה פשר החילוק בעניין זה בין זכרים לנקבות?

ב. מדוע קיים בעניין זה חילוק בין איסור עמוני ומואבי לבין איסור מצרי ואדומי? כיצד ייתכן שאיסור עמוני ומואבי – החמור מאיסור מצרי ואדומי – אמור ביחס לזכרים בלבד, ואילו איסור מצרי ואדומי אמור גם לגבי הנקבות?

היישוב המקובל לתמיהה הראשונה, מדוע עמונית ומואבית מותרת, מבוסס על דברי הגמרא בעניין זה:

טעמא דקרא, 'על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים' – דרכו של איש לקדם ולא דרכה של אישה לקדם. [שם]

מדברים אלו נראה כי הואיל ו"דרכו של איש לקדם, ולא דרכה של אישה לקדם", רק כלפי הזכרים מופנית הטענה על כך ש"לא קדמו אתכם בלחם ובמים", ולכן רק אותם אסרה התורה¹.

לכאורה, בכך מיושבת גם התמיהה השנייה: טעם היתר הנקבות שייך רק לגבי איסור עמוני ומואבי, ולא לגבי איסור מצרי ואדומי. בשל כך, עמונית ומואבית מותרת, ואילו מצרית ועמונית אסורה.

אמנם, דרך זו בביאור היתר עמונית ומואבית אינה חפה מקשים. ראשית, מדברי הגמרא עצמה עולה פירכא על טעם ההיתר דלעיל. הגמרא מספרת על דין ודברים בעניין זה בין אבנר בן נר לדואג האדומי:

אמר ליה דואג האדומי: עד שאתה משאיל עליו אם הגון הוא למלכות אם לאו, שאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם לאו. מאי טעמא? דקאתי מרות המואבית. אמר ליה אבנר: תנינא, 'עמוני' – ולא עמונית, 'מואבי' – ולא מואבית. אלא מעתה 'ממזר' – ולא ממזרת? ... שאני הכא דמפרש טעמא דקרא 'על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים' – דרכו של איש לקדם ולא דרכה של אישה לקדם. היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים. אישתיק. [שם]

לטענת דואג האדומי, גם כלפי הנשים מופנית הטענה על כך שלא קידמו את בני ישראל בלחם ומים, על אף ש"לא דרכה של אישה לקדם", שכן "היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים".

הגמרא מספרת שאבנר שתק כנגד טענתו של דואג, ואף על פי כן היתר עמונית ומואבית נפסק להלכה:

¹ טעם זה מובא בהרחבה בזהר חדש על מגילת רות: "רבי בון אמר: אלמלא הוינא התם כד אתקיימא הלכה מואבי ולא מואבית, פליגנא עליו ואמינא מואבית ולא מואבי. ומן מה דכתיב בהו 'ויחל העם לזנות אל בנות מואב ותקראנה לעם לזבחי אלהיהן'. וכתוב 'הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם ותהי המגפה בעדת ה'". אינון גרמין כולי האי, וגוברין אסירי ואינון שריין?! ומיד אמר: הדרי בי, ומה משה ואלעזר קבלון דכתיב 'אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם'. מ"ט, דבהכרח עמדו בנות מואב באותו מעשה, דאמר רבי חלקיה אמר רבי אסיא בן גוריון: האנשים באין ומביאין אותן בעל כרחן, וההיא שלא קבלה הורגין אותה, עד שנמצאו מואביות כולן שם בהכרח. ועל דא ודאי האנשים אסורים והנשים מותרות. ועוד כתיב באורייתא תרי טעמי: 'על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ואשר שכר עליך בלעם', עיקרא דמילתא גוברין הו".

מיד 'ויאמר המלך שאל אתה בן מי זה העלם'... הכי קא אמר ליה: הלכה נתעלמה ממך, צא ושאל בבית המדרש. שאל, אמרו ליה: 'עמוני' – ולא עמונית, 'מואבי' – ולא מואבית. אקשי להו דואג כל הני קושייתא, אישתיקו. בעי לאכרוזי עליה, מיד 'ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי אשר בא אל אביגיל בת נחש', וכתוב 'יתר הישמעאלי'. אמר רבא: מלמד שחגר חרבו כישמעאל ואמר: כל מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב, כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי: 'עמוני' – ולא עמונית, 'מואבי' – ולא מואבית. [שם]

אם כן, הלכה זו מקובלת מבית דינו של שמואל הרמתי: "עמוני – ולא עמונית, מואבי – ולא מואבית". עם זאת, טעם הדבר אינו מפורש², והדברים עדיין טעונים ביאור.

שנית, טעם זה להיתר עמונית ומואבית אמנם מבאר היטב את טעם החילוק בין עמונית ומואבית למצרית ואדומית, אך המשנה מביאה בעניין זה מחלוקת תנאים:

רבי שמעון מתיר את הנקבות מיד. אמר רבי שמעון: קל וחומר הדברים, ומה אם במקום שאסר את הזכרים איסור עולם, התיר את הנקבות מיד; מקום שלא אסר את הזכרים אלא עד שלשה דורות, אינו דין שנתיר את הנקבות מיד?! [שם]

רבי שמעון חולק על תנא קמא, האוסר מצרית ואדומית, ולשיטתו הן מותרות מיד: "קל וחומר הדברים" – אם איסור עמוני ומואבי נוהג בזכרים בלבד, כל שכן שאיסור מצרי ואדומי אינו נוהג אלא בזכרים.

על פי האמור, טיעונו של רבי שמעון משולל הבנה: אמנם איסור עמוני ומואבי חמור מאיסור מצרי ואדומי, אך טעם ההיתר שייך רק בעמוני ומואבי. ואם כן, כיצד ניתן להחיל היתר זה גם על מצרי ואדומי?

אכן, חכמים אינם מקבלים את טענתו של רבי שמעון:

אמרו לו: אם הלכה נקבל, ואם לדין יש תשובה. אמר להם: לא כי הלכה אני אומר. [שם]

והרמב"ם מבאר ששיטת חכמים מבוססת על כך שטעם האיסור שייך לגבי עמוני ומואבי בלבד:

התשובה שאפשר להשיב על רבי שמעון, הוא שיכולים לומר לו: מה לעמוני ומואבי שכן נתפרש טעמו, 'על דבר אשר לא קדמו אתכם' – האיש דרכו לקדם ולא האשה. תאמר במצרי ואדומי שלא תלה ריחוקן לשלשה דורות בדבר בעולם. [פירוש המשנה לרמב"ם פ"ח מ"ג]

אמנם – כפי שמעיר רבי עקיבא איגר [תוס' רע"א, א, שם] – הגמרא מבארת באופן אחר מדוע חכמים אינם מקבלים את ה'קל וחומר' של רבי שמעון:

מאי תשובה? אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: משום דאיכא למימר עריות יוכיחו שלא אסר בהן אלא עד שלשה דורות אחד זכרים ואחד נקבות. מה לעריות שכן כרת? ממזר יוכיח. מה לממזר שכן אינו ראוי לבא בקהל לעולם? עריות יוכיחו. וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה, ולא ראי זה כראי זה. הצד השווה שבהן שאסורין ואחד זכרים ואחד נקבות, אף אני אביא מצרי ומצרית שיהיו אסורין אחד זכרים ואחד נקבות. [יבמות עז:]

הגמרא מבארת כי לפי חכמים קיימת פירכא בגוף ה'קל וחומר' הדוחה את האפשרות ללמוד מהיתר עמונית ומואבית למצרית ואדומית. נראה מכך, כי גם חכמים אינם דוחים את סברתו העקרונית של רבי שמעון, וגם לשיטתם יש מקום להרחיב את ההיתר גם למצרית ואדומית, ומחלוקתם תלויה בשאלה נקודתית האם ניתן לקיים 'קל וחומר' זה³.

² הגמרא [עז:] מביאה מחלוקת תנאים במקור היתר עמונית ומואבית: "עמוני – ולא עמונית, מואבי – ולא מואבית, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: 'על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים' – דרכו של איש לקדם וכו'". נראה מכך כי רק רבי שמעון סובר שהיתר נקבות נובע מכך ש'דרכו של איש לקדם ואין דרכה של אישה לקדם', ואילו רבי יהודה מבסס את שיטת רבי יהודה על מקור שונה, ונראה שלשיטתו הפטור נובע מעיקרון אחר.

³ עי' בשו"ת בנין ציון [החדשות ס"י עז] הדין ביחס בין דברי הרמב"ם לסוגיית הגמרא.

על פי זה, תמיהתנו חוזרת למקומה: אם היתר עמונית ומואבית מבוסס על סברת "דרכו של איש לקדם ולא דרכה של אישה לקדם", כיצד ניתן להרחיב את ההיתר גם למצרית ואדומית!?

מחמת קשיים אלו, נראה להציע דרך שונה בביאור יסוד הדין, המבוססת על דרשתו של רבי יהודה:

'עמוני' – ולא עמונית, 'מואבי' – ולא מואבית, דברי רבי יהודה. [יבמות עז:]⁴

נראה כי דרשה זו נשענת על הבנה שאיסור עמוני ומואבי ביסודו הוא **איסור לאומי** – עירוב העם העמוני והמואבי בעם ישראל. בשל כך, איסור זה אמור רק ביחס לזכרים, שכן הזכרים המייצגים את עמם והקובעים את הייחוס המשפחתי והלאומי, כמבואר במסכת קידושין:

כל מקום שיש קידושין ואין עבירה, הוולד הולך אחר הזכר. ואיזה זו? זו כהנת לוייה ישראלית שנשא לוי וישראל. [משנה קידושין סו:]⁵

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: באומות הלך אחר הזכר... כדתניא, מנין לאחד מן האומות שבא על הכנענית והוליד בן שאתה רשאי לקנותו בעבד? תלמוד לומר 'וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו'. [קידושין סז:]

בהתאם לכך, רק חיתון עם זכרי עמון ומואב, המיוחסים אחר העם העמוני והמואבי, גורם שעמים אלו יתערבו בבני ישראל. לעומת זאת, נקבות עמוניות ומואביות אינן קובעות את הייחוס, ולכן חיתון עמן אינו גורם לעמים אלו להתערב בישראל, ולכן הן מותרות לבוא בקהל⁶.

דברים אלו מיישבים את התמיהה הראשונה דלעיל, מהו החילוק בין זכרים לנקבות ביחס לאיסור עמוני ומואבי, אך על פיהם שבה ומתעוררת התמיהה השנייה: מדוע חילוק זה אינו קיים גם לגבי אדומיות ומצריות?

נראה שביאור העניין עולה מתוך דברי רבי יהודה:

תנו רבנן, 'בנים' – ולא בנות, דברי רבי שמעון. אמר רבי יהודה: הרי הוא אומר 'בנים אשר יולדו להם דור שלישי' – הכתוב תלאן בלידה. [יבמות עז:]

רבי יהודה לומד מהכתוב "בנים אשר יולדו", שגם נשים בכלל האיסור. נראה כי דבריו מבוססים על הבחנה עקרונית בין איסור עמוני ומואבי לאיסור אדומי ומצרית: איסור עמוני ומואבי במהותו הוא **איסור לאומי** – אין פגם בכל אחד מבני עמים אלו, אך התורה מצווה אותנו שלא להתערב עם עמים אלו. בשל כך, קיים איסור שזכרים מבני עמון ומואב יתערבו בעם ישראל, אך אין איסור על לקיחת נקבותיהם. לעומת זאת, איסור מצרי ואדומי במהותו הוא **איסור אישי** – בכל אחד מבני עמים אלו יש 'פסול', ובשל כך איסור לו לבוא בקהל ה' עד דור שלישי, בו הפסול פוקע. בהתאם לכך, האיסור קיים בכל ה"בנים אשר יולדו להם" – בין זכרים ובין נקבות⁷.

נראה להעמיק הבחנה זו בכתובים. לגבי עמון ומואב מזהירה התורה:

⁴ בהמשך הברייתא מובאים דברי רבי שמעון, הלומד את היתר עמונית ומואבית מטעם האיסור: "רבי שמעון אומר: 'על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים' – דרכו של איש לקדם וכו'".

⁵ דין זה נלמד מהכתוב "למשפחותם לבית אבותם".

⁶ כהבנה זו כתב ש"ל [דברים כג, ד]: "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'" – אין הנשים בכלל, כי לשון ביאה בקהל לא יפול רק על הזכרים, אשר בבואם בעם אחר יעשו בקרבן משפחה חדשה, מה שאין כן הנשים, כי משפחת אם אינה קרויה משפחה". [ועי' במאמרו של הרב ניר ורגון: 'עמוני ולא עמונית לאור הלך אחר הזכר' [חמדת הארץ ג עמ' 79-83] המרחיב בעניין זה].

⁷ עיקר ההבחנה בין שני המושגים, 'קביעת יחוס' ו'העברת פסול', מבוססת על דברי המשנה בסוף פרק שלישי במסכת קידושין [סו:] ועל סוגיית הגמרא שעליה [סו-ז:; טו, ואכמ"ל].

לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם. על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים, ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך... לא תדרש שלמם וטבתם כל ימך לעולם. [דברים כג, ד-ז]

התורה מצווה אותנו להתרחק משני עמים אלו – איסור ביאה בקהל ה' ואיסור לדרוש שלומם וטובתם⁸ – עד עולם.

לעומת זאת, לגבי אדום ומצרים אומרת התורה:

לא תתעב אדמי כי אחיך הוא, לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו. בנים אשר יולדו להם דור שלישי, יבא להם בקהל ה'. [שם, ח-ט]

התורה מזהירה שלא להתרחק משני עמים אלו – "כי אחיך הוא... כי גר היית בארצו". אמנם, מדברי התורה עולה שיש הגבלה מסוימת בביאתם בקהל ה': "בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה'" – שני הדורות הראשונים אסורים בביאה בקהל ה', והאיסור פוקע מהדור השלישי ואילך. על פי זה, יש לבאר כי אמנם התורה אינה מעוניינת בהתרחקות מעמים אלו, אך קיים 'פסול' בבני עמים אלו, ומטעם זה רק "בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה'".

בשולי הדברים נעיר שלוש הערות:

א. דין ממזרת לאחר עשרה דורות: הגמרא [עח:] מביאה את דברי ריש לקיש: "ממזרת לאחר עשרה דורות מותרת". לדעתו, ממזר אסור לעולם, ואילו ממזרת אסורה רק עד עשרה דורות. הגמרא מבארת את טעמו: "ליף 'עשירי עשירי' מעמוני ומואבי – מה להלן נקבות מותרות, אף כאן נקבות מותרות. אי מה להלן מיד אף כאן מיד? כי אהני גזירה שווה מעשירי ואילך"¹⁰.

על פי האמור ניתן להציע טעם בדבריו: לשיטתו, בממזרים יש גם 'פסול' וגם יחוס למשפחת ממזרים. ה'פסול' עובר רק עד עשרה דורות, ואילו חובת ההיבדלות ממשפחת הממזרים קיימת גם לאחר מכן. בהתאם לכך, בזכרים קיימת חובת ההיבדלות ממשפחה זו, ולכן האיסור קיים לעולם; בנקבות, לעומת זאת, קיים רק ה'פסול', ולכן האיסור פוקע רק עד עשרה דורות.

ב. דין 'מצרי שני שנשא מצרית ראשונה': הגמרא [עח:] מביאה מחלוקת בדין זה: "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מצרי שני שנשא מצרית ראשונה, בנה שלישי הוא. אלמא קסבר בתר דידיה שדינן ליה... כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: מצרי שני שנשא מצרית ראשונה, בנה שני הוא. אלמא בתר אימיה שדינן ליה". הראשונים [תוס' קידושין סז. ד"ה בנה; ריטב"א יבמות עח. ד"ה בנה] דנים בטעמו של רבה בר בר חנה, מדוע "בתר דידיה שדינן ליה", ולא הולכים אחר הפגום. בנוסף, נחלקו הראשונים בביאור שיטת רב דימי: לפי רש"י [עח. ד"ה בלידה], הרמב"ן [שם, ד"ה והא] והטור [סי' ד] הולכים אחר האם בלבד, ואילו לפי הרמב"ם [הל' איסורי ביאה פ"ב ה"כ] הולכים אחר הפגום שבשניהם. יש לבחון שיטות אלו על פי גדר פסול מצרי, ואכמ"ל¹¹.

ג. "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי": דברינו בביאור החילוק בין זכרים לנקבות התבססו על הנחה שהיחוס הלאומי נשמר גם לאחר הגיור, וכך גרים עמוניים ומואביים עדיין מיוחסים לעמם הקודם. לכאורה, הנחה זו נסתרת מהכלל הנקוט בידינו [כב.]: "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי". אמנם, ייתכן והדבר תלוי בהבנת טעמו ומהותו של כלל זה: האם הכלל מבוסס על היות הגירות כעין לידה חדשה¹², האם כלל זה נובע מכך שיסוד הגירות הוא עזיבת הלאום הקודם

⁸ עי' ספרי [ספרי פרשת כי תצא פסקה רנא] ורמב"ם [הל' מלכים ומלחמות פ"ו ה"ו] המבארים את גדר האיסור.

⁹ עי' בביאור הר"פ פערלא לספר המצוות לרס"ג [ל"ת וסד-רסה] לדין נרחב בגדרי אזהרה זו.

¹⁰ לעומת דברי ריש לקיש, מפורש במשנה [שם]: "ממזרין ונתינין אסורין ואיסורן איסור עולם, אחד זכרים ואחד נקבות". הגמרא מבארת: "הא כמאן דאמר דון מינה ומינה, הא כמאן דאמר דון מינה ואוקי באתרא".

¹¹ עי' במאמרו הנ"ל של הרב ניר ורגון [עמ' 87-92] הדין בכך בהרחבה.

¹² כדברי הלבוש [י"ד רסט, א]: "אמרו חז"ל: הדעת נותן שגור המתגייר ומקבל עליו עול התורה והמצוה ועול מלכות שמים, ודאי נתערה עליו רוח ממרום רוח חדש רוח קדישא נשמטא חדתא, ונעשה איש אחר וכאילו נוצר ונולד בו ביום דמי, וכל ימיו הראשונים הם כלא היו, דאיש אחר הוא, וכל קרוביו שהיו לו בגיותו אינם עוד קרוביו וכנכרים יחשבו לו".

והצטרפות לכלל ישראל¹³, או הבדל הדת הוא שמפקיע את הקשרים המשפחתיים¹⁴. נראה שעל פי שתי ההגדרות הראשונות, הבנה זו אכן אינה ניתנת להיאמר. לעומת זאת, לפי ההגדרה האחרונה, ייתכן ויש לה מקום.

להערות ולתגובות: שלמה ליפשיץ

lshlomo26@gmail.com

השיעור מוקדש לעילוי נשמת רחל בת יצחק וולטרס ז"ל
ולעילוי נשמת אברהם בן צבי פייר ז"ל

¹³ כדברי הרב שאול ישראלי [חווית בנימין ח"ב סי' סז]: "מזה מושטת לנו בקנה התשובה, למה שנתקשו האחרונים מהו המקור להלכה 'גר שנתגייר כקטן שנולד דמי', ושמפליא ביותר, שחז"ל לא מצאו לנכון לציין זאת, כפי הנראה מרוב פשיטותו. דלפי האמור, הרי זה מפורש בדברי רות שאמרה 'עמך עמי', שתוכן הגירות הוא בעיקרו עזיבת העם שממנו בא וכניסתו לעם ישראל. ומכיון שגירות פירושה כניסה לעם ישראל, לא רק קבלת תורתו... הרי פשוט ומובן שבזה מתנתקים כל הקשרים המשפחתיים שקשורים עם הזהות הלאומית הקודמת, שאם הגר הוא בן עם ישראל, אינו יכול להיות בו בזמן גם שייך למשפחה שהיא חוליא אחת של העם שממנו בא".

¹⁴ כדברי הרמב"ם [פיה"מ דמאי ו, י]: "וגר אינו יורש את אביו מן התורה, לפי שאין ביניהם שום קרבה מפני שהבדיל הדת ביניהם".